

O SLOVANSKEM **sěl* IN HETITSKEM *šeli* – SLOVANSKO-HETITSKI IZOLEKSI?

Slovensko narečno besedo *sěl* (ž. sp.), rod. *selī* 'setev; zrnje, žito' bi bilo možno uvrstiti v plast slov. leksike, ki je le fonetično pretvorjena iz praindoevropsčine.

The Slovene dialectal lexeme *sěl* (f.), gen. *selī* 'seeding; grains' may belong to the group of Slavonic lexemes which are inherited from the OIE. stage.

Razmejevanje slovanskega gradiva na tisto, ki je nastalo na podlagi slovanskih oblikoslovnih, besedotvornih in skladijskih vzorcev, in na tisto, ki predstavlja le glasovno prevedbo podedovanega indoevropskega gradiva, se uvršča med glavne naloge slovanskega primerjalnega jezikoslovja. Tako delo od slovanskega primerjalnega jezikoslovja pričakuje indoevropska komparativistika, ki iz njega črpa dogajanja in gradivo pri rekonstrukciji ievr. prajezičnega sistema in njegovih mlajših razvojnih stopenj, neobhodno pa je tudi pri ustvarjanju okoliščin za natančnejše odgovore na druga vprašanja slovanskega primerjalnega jezikoslovja, kot je na primer vprašanje praslovanščine in njenih posameznih razvojnih stopenj, vprašanje oblikovanja in nastanka posameznih slovanskih jezikov, njihovih medsebojnih razmerij in razmerja do izhodiščnega praslovanškega jezika, vprašanje arhaizmov v praslovanščini, v posameznih slovanskih jezikih kot tudi v njihovih narečjih itd. Očitna nepogrešljivost takega dela zato slovansko komparativistiko toliko bolj zavezuje, da z vsemi razpoložljivimi metodami iz obilice gradiva, ki ga posamezni slov. jeziki nudijo, lušči tisto, ki je gotovo ali pa verjetno podedovano. Luščenje takega slov. gradiva pa je opravilo, ki nujno zahteva uporabo metode tako notranje kot tudi zunanje evidence. Poseganje v druge ievr. jezike je pri kronološkem opredeljevanju nastanka slov. gradiva potrebno tudi pri tistem, ki bi ga zaradi tvornega slov. vzorca lahko proglasili za internoslovansko. Naj se tu pomudim pri vprašanju nastanka slovenske narečne besede *sěl* (ž. sp.), rod. *selī* 'Saat; Getreide'.

O samostalniku je prvi pisal Miklošič, ki ga je v svoji primerjalni slovnici slovanskih jezikov prištel med slov. tvorbe na **-l̥*¹ in ga tako kot že v slovarju *Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum* priključil k številni slov. besedni družini z osnovo **sē-* 'sejati'² iz istopomenskega praievr. korena **seH-* > ievr. **sē-*. Miklošičevo korenko povezavo je v Esejih o slovenskem jeziku sprejel Bezljaj in opozoril, da samostalnik glasovno in pomensko popolnoma ustreza lit. *sėkla*, tudi *sėklà* 'seme, semensko zrnje' in let. *sękla* 'seme' < ievr. **sē-tilā*.³ Taka podedovana tvorba bi se v sln. razvila v **sėla*, zato bi bilo pri teh samostalnikih boljše govoriti

¹ Miklošič, VGr. II, 103.

² Isti, Lex. pal., 974; sln. besedo navaja Miklošič tudi v SEW, 294.

³ Bezljaj, Eseji o slovenskem jeziku, 1967, 166; k balt. oblikam glej tudi Fraenkel, LEW II, 772, kjer se skuša balt. dolgi *ē* izvesti iz ievr. **-ǣ(i)-*. Sprejemljivo se o prvotnem vokalizmu v lit. in let. oblikah odloča Pokorny, IEW, 890.

o njihovi medsebojni sorodnosti, ne pa tudi o identičnosti. Sln. *sěl* je med slov. tvorbe na *-*lb* prištel tudi Vaillant, ki je samostalniki uvrstil med slov. novotvorjenke ženskega spola na *-*ь* iz pridevniških oz. deležniških tvorb na *-*ь*⁴ tipa sbh. *pòmřzao* ž, rod. *pòmřzli* 'zmrzal' k *pòmřzao*, ž *pòmřzla* 'zmrzel'. K takemu nastanku *sěl* se je, kot je možno sklepati iz sobesedila, nagibal že Miklošič. Obe razlagi, tj. Miklošičeva in Vaillantova, implicirata, da spada *sěl* v plast slov. novotvorjenk in da samostalniki posredno potrjuje obstoj slov. opis. delež. **sělъ*, ki je v č. *sel⁵* in v obeh lužiščinah (dl. *seľ*, gl. *syľ*) tudi dejansko izpričan. To pa pomeni, da bi bil vsak poskus, najti tvorbi starejši izvir, neuspešen, saj naj bi beseda nastala na podlagi slov. besedotvornega postopka.

S stališča metode interne rekonstrukcije bi Miklošičevi in Vaillantovi razlagi nastanka *sěl* ne mogli oporekati. Za mlad, tj. slovanski nastanek besede bi se bilo z istega stališča možno opredeliti tudi zaradi njene osamljenosti. Vzporednice mi namreč v drugih slov. jezikih ni uspelo najti⁶. Pa tudi o njenih izpeljankah bi zaradi obstoja slov. opis. delež. **sělъ* k **sěti*, **sějo* 'sejati', prim. csl. *sěti*, *sějo* 'isto', stč. *sieti*, *sěju*, nč. *síti*, *seji*, dl. *seš*, *seju*, gl. *syč*, *syju*⁷, težko govorili. Izvajanje sln. *sělnica* 'sejalna košara' (dol.) in skupnega imena *sělje* s 'Saatfrüchte, Getreide' (vzh. štaj.)⁸ iz *sěl* je sprejemljivo s stališča sinhrona obravnave besedne družine iz tega samostalnika. Vprašanje pa je, če sta tvorbi tudi njegovi zgodovinski izpeljanki, tj. taki, kot je na primer ievr. **oui-no-s* (> psl. **ovъnъ* 'oven', lit. *āvinas* 'isto') iz ievr. **oui-* 'ovca, oven' oziroma slov. **pet'ьnica* 'pečica' (> sln. *pečnica* 'isto', sbh. čak. *pečnica*) iz slov. **pěť* 'peč' (> sln. *pěč* 'isto', sbh. *pěc* itd.)⁹. K taki presoji me namreč navajata tvorna slov. besedotvorna postopka tipa **sъpalъ*, opis. delež. k **sъpa-ti* → **sъpalъъ*, ž. sp. **sъpalъna* + samostalniki ž. sp. → po krnitvi

⁴ Vaillant, Gr. Comp. I, 558.

⁵ Poleg te pozna č. tudi obliko *sil* (Příruční slovník jazyka českého, III, 335), ki kaže na slov. izhodno obliko z *i*-jevskim vokalizmom, tj. **silъ*. Razmerje *sel*: *sil* < **sělъ*: **silъ* bi bilo možno razložiti na isti način, kot je Bezlaž, Eseji o slovanskem jeziku, 1967, 167, razložil sln. *silje* (sr. sp.) 'Feldfrüchte, Getreide' (Pleteršnik, II, 477), tudi *silje*, 'žito, zrnje', *silje* 'isto' (Novak, Slovar beltnskega prekmurskega govora, 1985, 97, 103), *silnica* (ž. sp.) 'žitnica' (Pleteršnik, II, 477 po Murku in Danjku) ob sln. *sělje*, *sělnica*. Tu je upravičeno opozoril, da oblike z *i*-jevskim vokalizmom ne morejo odsevati pkm. razvoja iz *-*ě*, ampak kažejo ob *sělje* in *sělnica* na podedovano dvojnost *-*i*: *-*ě* < ievr. **ěi-*: *-*ě*. Ta je v okviru besedne družine iz **seH-* 'sejati' mogla nastati na podlagi sedanjske osnove **sě-je/o-*, prim. psl. **sějo*, lit. *sěju*, let. *sěju*, got. *saian*, stvn. *sāen* itd. *i*-jevski refleksi za slov. *-*ě* je možen le v pkm. nenaglasenih zlogih, prim. *sinou* < **sěno*: *zvězda* < **zvězdā*: *siděti* < **sěděti*.

⁶ Pleteršnik, II, 467, za razliko od Miklošiča v Lex. pal., 974; VGr. I, 314; II, 103; SEW, 294, kjer vira za *sěl*, nikjer ne navaja, pravi, da se beseda pojavlja tudi v Habeličevem slovarju, torej naj bi bila tudi kajkavska. Po večkratnih neuspešnih poskusih, da bi v tem slovarju tako besedo prebrala, bi si upala reči, da je ta Pleteršnikova navedba vira verjetno napačna. K takšnemu mnenju me navaja tudi dejstvo, da besede ne beleži niti akademski Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, ki Habeličevo gradivo sicer upošteva, npr. *ral* 'iugerum' (ARJ, XIII, 25). Morda bi bilo vzrok Pleteršnikovi napačni navedbi vira iskati v nerodnem izpisovanju Miklošičevih objavljenih tekstov.

⁷ Nedoločnik **sěti* se ohranja tudi v sbh. nareč. *sěti* (Senjska Reka), *set* (Vrnbik), opozarja Skok, ERHSJ III, 230.

⁸ Oblike navaja Pleteršnik, II, 467.

⁹ Izpeljava vmesnega prid. ž. sp., ki jo tu implicira samostalniki **pet'ьnica* – ta je s posamostaljujočo pripono *-*ica* nastal po krnitvi zveze **pet'ьnā* + samostalniki ž. sp. –, je tu gotovo izsamostalniška in bi jo bilo možno primerjati z lit. tipom *suktinas* 'zapeljiv' ob *suktis*, -*iēs* 'zapeljiva namera'. O tem Vondrák, VGr. I, 533 sl.

zveze s posamostaljujočo pripono *-ica nastalo **sъpalъnica* in **prq̃tъ* → **prq̃tъje*, **zelenъ* → **zelenъje*, ki kažeta, da bi omenjeni sln. tvorjenki kot tudi verjetno sorodni besedi v sbh. *sionica* 'razsadnik' (Konavljje)¹⁰ in r. nareč. *sěľnik* 'shramba za zrnje, moko, kašo'¹¹ lahko nastali tudi iz deležniške predloge. K natančnejši odločitvi ne pripomore niti naglasno stanje omenjenih besed. Obe izpričani predlogi sta namreč cirkumflektirani, zato pri njunih izpeljankah upravičeno pričakujemo enako naglašene tvorjenke. Resnici na ljubo pa bi bilo potrebno opozoriti, da bi – upoštevajoč ugotavljanja o slov. naglasnih tvorbenih vzorcih¹² – tvorbe lahko izvedli tudi iz akutirane predloge, n. pr. *sěľnica* z možnim sln. novim cirkumfleksom iz **sěľnica* namesto pričakovane sln. oblike **selnica*¹³; sln. *sěľje*, kjer zaradi netonemskega naglasa v štaj. Pleteršnikov cirkumfleks ponazarja le dolg zlog, to pa pomeni, da sln. refleks lahko odseva slov. **sěľje* kot tudi **sěľjě* itd. Nepojasnjena vprašanja okoli nastanka omenjenih tvorjenk mi ne dopuščajo, da bi na njihovi podlagi sklepala o širšem arealu tvorbe, ki jo izkazuje sln. *sěľ*. Čeprav se zdi, da je sln. *sěľ* v slov. svetu osamljena beseda, zato še ni nujno mlada. Opis. delež. **sěľъ* v sln. ni evidentiran, pa tudi tvornost posamostaljujočega besedotvornega vzorca iz deležnikov oz. pridevnikov z zamenjavo *-ъ → *-ь v sln. ni dokazljiva. Beseda je zato v sln. po vsej verjetnosti podedovana. Na vprašanje, ali predstavlja *sěľ* < slov. **sěľъ* slov. neologizem ali arhaizem, pa morejo odgovoriti katera druga dejstva.

O slov. tvornem posamostaljujočem besedotvornem postopku iz pridevnikov oz. deležnikov je prvi pisal Miklošič in opozoril, da je na primer slov. **sъchľъ* ž 'suhljad' po zamenjavi izglasnega *-ъ z *-ь nastalo iz prid. *sъchľъ*¹⁴. Za njim je o tem spregovoril Brugmann, ki je postopek skušal osvetliti s stališča ievr. primerjalnega jezikoslovja. Kot Miklošič je tudi on pri besedotvornem razmerju, ki ga izkazujejo številni slov. pari tipa **zъľъ* ž 'zlost' : **zъľъ* prid. 'zel'; **zelenъ* ž 'viriditas' : **zelenъ* prid. 'viridis'; **teplъ* ž 'toplota' : **teplъ* prid. 'topel'; **teklъ* ž 'tekočina, smola' : **teklъ* delež. 'tekel' itd., govoril o slov. drugotni priponi *-ь za tvorbo pojmovnih/glagolskih in skupnih imen. To je vzporejal (ne pa tudi enačil) z *-ь v slov. primarnih glagolskih samostalniki tipa csl. *blědъ* 'fraus' k *blěsti*, *blědъ* 'errare' in ugotavljal, da so postanku slov. drugotne pripone *-ь, tj. tiste v **sъchľъ*, **zъľъ*, **zelenъ*, **teplъ*, **teklъ* itd., in njeni tvornosti botrovali besedotvorni pari s podedovanimi praiev. priponskimi pari *-to- : *-ti- oz. *-no- : *-ni-. Ob tem je Brugmann opozoril, da pozna podoben besedotvorni postopek tudi litovščina, npr. *drūtas* 'močan' : *drūtis* 'moč' poleg pogostejše izpričanega tipa *ilgas* 'dolg' : *ilgis*, -io 'dolgost, dolžina'. Istočasno je navedel gradivo, ki naj bi kot podedovano omogočilo vzpostavitev internoslov. oz. internolit. besedotvornega vzorca¹⁵. Brugmannovo razlago je sprejel Lohmann, ki je slov. samostalnike na *-ь razložil kot

¹⁰ ARj. XV, 46. Na povezavo sbh. besede s sln. *sěľnica* naletimo že pri Skoku, ERHSJ III, 230.

¹¹ Мельниченко, Опыт словаря говоров калнинской области, 1972, 232.

¹² O akcentuacijskih derivacijskih vzorcih Dybo, Slavjanskaja akcentologija, 1981.

¹³ Regularno naglasno tvorjenko npr. predstavlja sln. *dolžnica*, sbh. štok. *důžnica*, čak. *dužnica*, kar je prek prid. ž. sp. *dyžnyā* (poleg m. sp. **dyžnyъ*, s **dyžnyo*) nastalo iz samostalnika *dylgъ*.

¹⁴ Miklošič, VGr. II, 103.

¹⁵ Brugmann, Grdr.² II/1, 383 sl, 172 sl.

internoslov. nastale na podlagi prid. oz. delež. na *-l¹⁶. Mnenju o slov. nastanku slednje vrste samostalnikov so se pri tistih, ki imajo v slov. izpričan ustrezen prid. oz. delež. na *-l¹⁷, pridružili tudi kasnejši avtorji, kot na primer Vaillant, Sławski¹⁷.

Trditev o obstoju oz. tvornosti slov. posamostaljujočega besedotvornega vzorca *-*ъ* → *-*ь* za tvorbo pojmovnih/glagolskih in skupnih imen je povsem sprejemljiva, saj o njem na eni strani pričajo tvorjenke iz sposojenk, npr. csl. *poganъ* ž 'die Heiden' k *poganъ* prid. < lat. *pāgānus* 'poganski', na drugi strani pa slov. besedotvorje izhodiščne besede, npr. sbh. *pōgibao* ž, rod. *pōgibli* 'Untergang, Gefahr' k opis. delež. **po-gyb-lъ* v csl. *pogyblъ* 'perditus'. Tudi Brugmannovi trditvi, češ da predstavlja ta besedotvorni vzorec slov. nadaljevanje prajezičnega besedotvornega postopka, s katerim je bilo vsakemu delež. oz. prid. na *-*to*- oz. *-*no*- možno tvoriti ustrezní samostalniki na *-*ti*- oz. *-*ni*-, ne bi bilo možno oporekati. Nanj kažejo številni besedotvorni pari tipa sti. *lū-ná*- 'odrezan' : *lū-ni*- (ž. sp.) 'odrezovanje', *hū-tá*- 'poklican' : *hū-ti*- (ž. sp.) '(po-)klicanje', *sattá*- 'ki se je usedel' : *satti*-ž 'sedenje', gr. γνῶτος 'poznán' : γνῶσις 'spoznanje' itd. Vendar je Brugmann tudi opozoril, da je na nastanek praievr. priponskih parov *-*to*- : *-*ti*- oz. *-*no*- : *-*ni*- vplivala praievr. pripona *-*i*- za tvorbo izglagolskih imen dejanja¹⁸, npr. sti. *dr̥s-ti-h* ž 'videnje', psl. **lъžъ* ž 'laž', het. *ueši*- (skupni sp.) 'paša' itd. Ista pripona naj bi tudi vplivala na nastanek praievr. pripone *-*ri*- ob *-*ro*-, *-*li*- ob *-*lo*- itd., je menil Brugmann¹⁹. K slednjim prim. praievr. **ak*'-*ro*- (prid.) 'oster' : **ak*'-*ri*-ž 'ostrina', ki se kot par še ohranja v gr. ὄστος 'oster' poleg ὄκος 'konica, gorski vrh', brez ustreznega samostalnika pa je prid. izpričan v psl. **ostrъ* in stlit. *aštras*; **dhū-lo*- prid. : **dhū-li*-ž v lit. *dūlas* 'prismojen' poleg 'temnosiv, sivkast' in sti. *dhūli*-ž 'prah', lat. *fulīgō* 'saje', srir. *dúil* 'želja'. Na podlagi takih ugotavljanj pa bi bilo možno predpostavljati, da na postanek slov. posamostaljujočega besedotvornega vzorca *-*ъ* → *-*ь* ni vplivala le količina podedovanih besedotvornih dvojic s praievr. priponama *-*to*- : *-*ti*- oz. *-*no*- : *-*ni*-, ampak lahko tudi količina podedovanih besedotvornih dvojic s praievr. priponama *-*ro*- : *-*ri*- oz. *-*lo*- : *-*li*- itd.

Prepoznavanje tiste plasti podedovanih tvorb, ki so omogočile, da se je določen ievr. besedotvorni vzorec v slov. pretvorbi kot živ sploh ohranil v praslovanščini oz. tudi še v kateri mlajši slov. stopnji kljub zunanjim vzporednicam – te so poleg netvornega slovničnega vzorca med najbolj merodajnimi dejavniki pri ugotavljanju podedovanega – ni hvaležno opravilo. Razmejevanje med starejšo podedovano in mlajšo internoslov. plastjo je namreč pri gradivu, ki je nastalo na podlagi istega, a kronološko različnega besedotvornega vzorca, tako opravilo, pri katerem se da kot nedvomno mlado internoslov. prepoznati le tisto, ki s katero drugo značilnostjo, npr. prevzeta izhodiščna beseda, kaže, da ne more biti podedovano. Pri ostalem gradivu pa se odgovori sučejo le v okvirih verjetnosti. Zunanja vzporednica lahko pri takem gradivu verjetnost o podedovanosti bolj ali manj poveča, o gotovo podedovani tvorbi prav zaradi tvornega slov. vzorca ni možno govoriti, pa čeprav je istočasno gotovo, da je del gradiva iz istih vzrokov podedovanega in

¹⁶ Lohmann, KZ LVIII (1931), 208 op. 1.

¹⁷ Vaillant, n. m.; Sławski, Sl. psl. I, 106.

¹⁸ Brugmann, n. d., 285 sl.

¹⁹ N. d. 381.

seveda tudi, da količina podedovanih besedotvornih parov, ki jo vzporedni besedotvorni vzorec implicira, v posameznih jezikih ne more biti niti količinsko niti kakovostno enaka. Verjetnost, da je taka slov. tvorba podedovana, pa je ob najdeni vzporednici vendarle večja, če vsaj na eni strani lahko izključimo možnost vzporednega razvoja. Merila, ki bi dopuščala, da smemo slov. besedo, ki bi bila zaradi tvornega slov. besedotvornega vzorca lahko tudi internoslov. nastanka, proglasiti kot lahko oz. verjetno podedovano, bi lahko strnila takole (zaporedje a, b, c... ponazarja večanje verjetnosti o podedovanem, pri čemer bi bilo merili c in d možno celo postaviti na isto kvalitativno raven):

a) slov. beseda nima znane besedotvorne ustreznice v katerem izmed drugih ievr. jezikov, vendar ni internoslov. razlogov, na podlagi katerih je ne bi smeli prišteti v plast glasovno pretvorjenih ievr. besed, npr. **dylgostь* < ievr. **dłghosti*²⁰;

b) slov. beseda ima besedotvorno ustreznico v jeziku, kjer je vzorec tako kot v slov. tvoren, npr. **dylgota* < ievr. **dłgho-tā* > sti. *dīrghatā*²¹;

c) slov. beseda ima besedotvorno ustreznico v jeziku, kjer je vzorec tako kot v slov. tvoren, vendar kateri drugi dejavniki (fonetika, prevojno alterniranje...) kažejo, da je ustreznica v lastnem jeziku stara, npr. **sestrinъ* < **sue-sr-ino-s* > lat. *sobrīnus* 'bratranec' < **sin* materine sestre' < **'sestrin*²²;

d) slov. beseda ima besedotvorno ustreznico v jeziku, kjer vzorec ni tvoren. Pod slednje merilo bi lahko prišlela sln. *sēl*.

Zabeležbe hetitskega samostalnika *šeli*- kažejo: a) da samostalnik v besedilih lahko stoji namesto *halki*- (skupni sp.) 'zrnje', tudi 'ječmen'²³; b) da označuje količino žita: V PA *ZÍZ še-li-in* KUB XXX 24 III 37, tudi v [*UL DUMU.*] [*LÚ.ULU^{lu}-aš še-li-in da-a-i nu UL tu-uk ⁴Ku-mar-bi-in hu[-d(a-ak BAL)-an(-zi)]*] KUB XXXIII 103 II 11 »Ali tebi, Kumarbi, človeštvo ne postavlja šelija in hitro ne daruje?«; c) da beseda označuje nekaj, kamor/v kar lahko pridejo (a ne bi smele) svinje oz. kamor se lahko spustijo orli; d) da označuje nekaj, kar se napolni: *še-li-aš šu-un-nu-ma-an-zi*- KUB XXI 17 III 10; *še-li-uš-ma šu-un-na-an-[-zi]* 14; e) leksem se pojavlja tudi v zvezi z EZEN 'praznik': EZEN *še-li-[-ia]-aš* KUB XVIII 16 II 4. Dejanski pomen tega samostalnika se je zato verjetno sukal okoli 'zrnje, žito ipd.', vendar tudi 'količina zrnja, žita ipd.' in 'kraj, kjer je zrnje, žito ipd. spravljeno, kašča, žitnica'²⁴.

Na podlagi takega samostalnikovega pomenskega polja je Carruba pri njem sklepal o prvotnem pomenu **seme*' in ga povezal s praievr. korenem **seH*-

²⁰ Enakost med het. *dalugašti*- 'dolgot, dolžina' in slov. **dylgostь* (tako Bonfante, IF LV (1937), 133; Porzig, Die Gliederung, 188) je le navidezna. Het. *daluki*- (prid.) 'dolgot' namreč ne moremo izvajati iz praievr. **dłgho*- > psl. **dylgъ*, ampak iz **dolu-g-i*. O tem Čop, ŽA III (1953), 172 sl; isti, Indogermanica minora, 1971, 26. Pa tudi izpeljava je v het. primeru verjetno izglagolska, kot opozarja Kronasser, Etymologie der hethitischen Sprache (= EHS) II, 208.

²¹ Na vzporednico opozarja Trautmann, BSW, 55; o vzporednem razvoju govori Mayrhofer, KEW II, 47; glej tudi Wackernagel, Aind. Gr. II/2, 616 sl.

²² Na vzporednico je opozoril Walde-Hofmann, LEW³ II, 550. K pomenski razlagi lat. samostalnika Leumann. Lateinische Laut- und Formenlehre, 1977, 206.

²³ O pomenskem polju *halki*- Hoffner, Alimenta hethaeorum, 1974, 60 sl.

²⁴ O pomenskem polju *šeli*- Otten, Hethitischen Totenrituale, 1958, 140 z navedbo starejše literature; tudi Carruba, StBoT 2, 52 op. 76; Siegelová StBoT 14, 47; Oettinger, Die Stammbildung des hethitischen Verbums, 1979, 541 op. 29.

'sejati'²⁵. Istočasno je pokazal, da het. samostalniki tvorbeno ni osamljen, češ da kažejo na podobno izpeljavo tudi stir. *sīl* 'seme', kimr. *hil* 'seme, potomstvo' in lit. *pasėlyš* 'Saat, Aussaat'. Slednje oblike je izvedel iz skupne ievr. tvorbe **sē-lo-*. Medtem ko izvajanje stir. in kimr. oblike iz ievr. **sē-lo-* prepričuje, tega za lit. *pasėlyš*, tudi *pasėlis* z rod. *pāsėlio* m in *pasėlies* ž ne bi bilo možno trditi, saj sta besedi gotovo internolit. glagolski izpeljanki²⁶. Carrubovo ievr. povezavo het. samostalnika je sprejel Oettinger, ki je iz iste ievr. iztočnice **sē-lo-* < praievr. **seH-lo-* izvedel tudi *šeli*-²⁷.

Toda *šeli*- je tako kot *halki*- i-jevski samostalniki skupnega spola. O tem pričajo oblike, kot *še-li-in* KUB XXX 24 III 37, XXXIII 103 II 11 (tož. edn. skupn. sp.), *še-li[-iā]-aš* XVIII 16 II 4 (rod. edn.), *še-e-li-iā* Zakon. § 86 (daj.-mest. ed.), *še-li-uš* XXX 17 III 14 (tož. mn. skupn. sp.). Carruba in Oettinger razhajanja med het. samostalniki in predpostavljeno ievr. iztočnico nista pojasnila, pa tudi Kronasserja, ki je pred njima *šeli*- prištel med het. primarna i-jevska debla²⁸, nista komentirala. Kronasserjevi trditvi se lahko zoperstavlja le roditeljska oblika *šelaš* v zvezi EZEN *še-e-la-aš* KUB XXVII 15 V 22 ob EZEN *še-li[-iā]-aš* XVIII 16 II 4, XXV 18, 5. To bi bilo namreč možno izvesti iz het. a-jevskega samostalnika iz praievr. **seH-lo-*. Na podlagi te roditeljske oblike je o soobstajanju het. i-jevskega in a-jevskega samostalnika, tj. *šeli*- in *šela*-, sklepal Ose²⁹. Vendar soobstajanje *šelaš* in *šeliāš* nujno ne odraža podedovane besedotvorne dvojnosti **seH-lo* : **seH-li-*. Obliko *šelaš* bi bilo namreč možno prav tako izvesti iz i-jevskega samostalnika, saj je lahko v het. predzgodovinskem času nastala v okviru podedovanega prevojnega premenilnega sklonskega vzorca debel na -i-. Ta se je v het. kot tvoren ohranil v prid. sklanjatvi, prim. im. ed. skup. sp. *šalliš*, rod. ed. *šallaiāš*, po izpadu medglasnega -i- zlito v *šallaš*, im. ed. skup. sp. *aššuš*, rod. ed. *aššauāš* itd., medtem ko v sinhroni shemi het. jezika i-jevski in u-jevski samostalniki praviloma sledijo prevojnemu nepremenilnemu sklanjatvenemu vzorcu, prim. im. ed. skup. sp. *tuzziš* < **teu-ti-s*, tož. ed. skup. sp. *tuzzin* < **teu-ti-m*, rod. ed. *tuzziāš* < **teu-ti-os* itd. Toda k het. samostalniku *ueši*- (skupn. sp.) 'paša' < ime dejanja **ueš-i-k* **ues-ti* 'pase' sta iz sthet. znani obliki *uešaeš* (im. mn. skupn. sp.) < **uešai-eš* in *uešauš* (tož. mn. skup. sp.) < **uešai-uš*³⁰. Ti kažeta, da so v het. predzgodovinskem času prevojnemu premenilnemu sklanjatvenemu vzorcu mogli slediti tudi podedovani i-jevski samostalniki. Obnašanje podedovanih i-jevskih samostalnikov v het. torej dopušča, da bi sklonske oblike obravnavanega samostalnika kljub zagotavljeni praievr. tvorbi **seH-lo-* izvedli kar iz enega, izhodnega i-jevskega samostalnika **seH-li-* k praievr. korenu **seH-* 'sejati'.

²⁵ N. m.

²⁶ Oblike so povzete iz Kuršatovega litovsko-nemškega slovarja s strani 1778. V lit. sinhroni shemi veljata omenjena samostalnika za izglagolski imeni dejanja iz *pa-sėti*, *-sėju* '(po-)sejati' (O t r e b s k i, Gramatyka języka litewskiego II, 106-7), zgodovinsko pa moreta biti izglagolski tvorbi, ki tako kot lit. *sėlimas* 'čas setve, setev' (Kuršat, Lit. Wtb. 2148) kažeta na obstoj lit. izimenskega glagola **(pa-)sėlėti*, **-sėliu* oz. **-sėlėjau*. Šele ta bi lahko kazal na posreden obstoj ievr. **sē-lo-* v lit.

²⁷ N. m.

²⁸ Kronasser, EHS II, 204.

²⁹ Ose, Supinum und Infinitiv im Hethitischen, 1944, 89.

³⁰ Kammenhuber, Handbuch der Orientalistik, 1969, 281.

Ista praievr. iztočnica *seH-li-³¹ > ievr. *sē-li- pa bi ustrezala tudi slov. *sělъ v sln. sêl³². Zato menim, da bi besedo mogli uvrstiti v tisto plast psl. besedja, ki je le glasovno pretvorjena s praievr. stopnje. Pa tudi to: besedotvorno razmerje med praievr. tvorbama *seH-lo- (kelt., slov.) in *seH-li- (het., slov.) bi bilo prav na podlagi nastanka priponskih parov *-to-: *-ti-, *-no-: *-ni- itd. možno razložiti s slovničnim razmerjem deležnik proti ime dejanja. Iz take slovnične vrednosti samostalnika *seH-li- so tudi razumljivi izpričani dejanski pomeni v het. in sln., prim. ievr. ime dejanja *sē-men- 'sejanje' > 'seme, zrnje ipd.' oz. ievr. dejanja *pek^u-ti- 'kuhanje, pečenje' > sti. pakti- 'kuhanje' poleg 'kuhana hrana' proti psl. *pēt'ъ 'peč' < *'kraj, kjer se peče', vendar lahko tudi nastalo prek vmesne pomenske stopnje *'kraj, kjer je pečena (hrana ipd.)', tj. prek imena izvršitve. Keltska samostalnika sta zato kot npr. lat. *nātus* 'sin' (poleg 'rojen') < praievr. delež. *g'nH-to- po vsej verjetnosti posamostaljena iz prvotnega deležnika, prvotno slovnično razmerje pa se lahko ohranja v slov. *sělъ (delež.) : *sělъ (ž. sp.).

SUMMARY

The Slovene dialectal lexeme *sěl* (f.), gen. *sělī*, has been explained by Miklošič and Vaillant as formed from perf. part. *sělъ to *sēti *sējō 'seed' at the Slavonic stage. But the external evidence shows that it may, as Hitt. *šeli*- 'Getreide(haufen), Speicher', reflect the OIE. form *seH-li- *'seeding'. So despite the productive Slavonic word-formation model *-ъ → *-ь, which forms substantives from adjectives or participles, it may belong to the group of Slavonic lexemes inherited from the OIE. stage.

³¹ Praievr. samostalnik *seH-li- lahko odražata tudi arm. narečno *heli* 'mlada pšenica' in *eli* 'isto' (Džaukjan, Očerki po istorii dopis'mennogo perioda armjanskogo jazyka, 1967, 311, brez izvenarm. povezav). Žal mi sklanjatveni vzorec arm. besed, ki naj bi pokazal, ali obliki odsevata podedovano o-jevsko oz. ā-jevsko tvorbo, ni znan. Samostalnika namreč lahko pričata o skupnem ievr. izhodišču *sēlijo- kot tudi *sēliā. Prehod iz i-jevskega sklanjatvenega vzorca v o-jevskega oz. ā-jevskega gotovo ni internoarm. Fonemsko zaporedje *-i- namesto pričakovanega *-i-, prim. ievr. *mari- : *mario- = lat. *mare* : psl. *moře, je tu posledica delovanja Sievers-Edgertonovega pravila. S stališča arm. zgodovinskega glasoslovja se *heli* oz. *eli* izvajanju iz *sēlijo- oz. *sēliā zoperstavljata le v arm. e, ki ne more predstavljati rednega razvoja iz ievr. dolgega *ē, prim. arm. prepovedno nikalnico *mi* iz ievr. *mē > gr. μῆ, sti. *mā*. Vendar bi bilo razhajanje možno pojasniti z internoarm. sporadičnim prehodom i v e pred arm. velarnim t, prim. arm. *asetn* 'igla', rod. *astan* namesto pričakovanega *asitn (Meillet, Esquisse d'une grammaire comparée de l'arménien classique², 1936, 43). Arm. velarni t pa je v *heli* oz. *eli* kot tudi v *ati*, rodilniški obliki k *at* 'sol', nezdgovinski (o tem Meillet, n.d. 47). Sozvočje het. *šeliā*, o katerem priča tož. mn. *šeliāš*, prim. tudi *tuzziāš* poleg *tuzziuš*, z arm. oblikama lahko tudi ni zgodovinsko povezano.

³² Vznik cirkumfleksa v *sěl*. tj. v tvorbi s podedovanim t.i. težkim vokalizmom, je verjetno iste vrste kot v *sýnъ, *zvērъ itd. O tem Stang, Slavonic Accentuation, 10 sl.